

Aneks do opracowania sygnalnego „Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2020 r.”

Uwagi metodologiczne

Od lat dziewięćdziesiątych GUS w sposób regularny publikuje dane dotyczące zasięgu ubóstwa ekonomicznego, szacowanego w oparciu o wyniki badania budżetów gospodarstw domowych, przy zastosowaniu różnych granic ubóstwa. Uwzględnienie kilku, a nie jednej wybranej granicy wynika m.in. z faktu, iż żadna z granic nie została określona w Polsce jako granica urzędowa a z metodologicznego punktu widzenia nie ma podstaw, aby bezspornie wybrać jedną z nich, każda ma odmienną interpretację ekonomiczną.

Przyjęte zostały następujące granice (określane także zamiennie jako progi lub linie) ubóstwa ekonomicznego:

- Granica ubóstwa skrajnego, ustalana na podstawie minimum egzystencji szacowanego przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (IPiSS) dla 1-osobowego gospodarstwa pracowniczego. Minimum egzystencji uwzględnia jedynie te potrzeby, których zaspokojenie nie może być odłożone w czasie, a konsumpcja niższa od tego poziomu utrudnia przeżycie i stanowi zagrożenie dla rozwoju psychofizycznego człowieka.
- Ustawowa granica ubóstwa, określona na poziomie kwot, które zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawniają do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej.
- Relatywna granica ubóstwa, ustalona na poziomie 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych (obliczonych na podstawie wyników badania budżetów gospodarstw domowych).

Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) jest to odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków (obejmujących również wartość artykułów otrzymanych bezpłatnie oraz wartość spożycia naturalnego, powiększonych o fundusz remontowy) był niższy od przyjętej granicy ubóstwa.

W przypadku ubóstwa skrajnego i relatywnego, w celu wyeliminowania wpływu, jaki na koszty utrzymania gospodarstw domowych wywiera ich struktura demograficzna (wielkość gospodarstwa i wiek członków gospodarstwa domowego) przy ustalaniu granic ubóstwa zastosowano tzw. oryginalną skalę ekwiwalentności OECD. Według tej skali wagę 1 przypisuje się pierwszej osobie w gospodarstwie domowym w wieku 14 lat i więcej; 0,7 – każdej następnej osobie w tym wieku; 0,5 – każdemu dziecku w wieku poniżej 14 lat. Oznacza to, że granica ubóstwa dla gospodarstwa 4-osobowego złożonego z dwóch osób dorosłych i dwojga dzieci w wieku poniżej 14 lat jest 2,7 razy wyższa niż dla gospodarstwa 1-osobowego.

Dla przykładu w IV kwartale 2020 r. dla gospodarstwa 1-osobowego granica ubóstwa skrajnego wyniosła 640 zł a ubóstwa relatywnego 799 zł. Natomiast dla opisanego wyżej gospodarstwa 4-osobowego granica ubóstwa skrajnego wyniosła 1727 zł a ubóstwa relatywnego 2157 zł.

W przypadku ubóstwa ustawowego przy obliczaniu granic ubóstwa obowiązują dwie wielkości progowe – dla osoby samotnie gospodarującej (gospodarstwo jednoosobowe) oraz dla osoby w gospodarstwie wieloosobowym. Począwszy od października 2018 r. wartości progowe dla gospodarstwa 1-osobowego wynosiły 701 zł, natomiast dla osoby w gospodarstwie wieloosobowym – 528 zł.

Prezentowanie wskaźniki zasięgu (stopy) ubóstwa są danymi średniorocznymi.

W 2020 r. w związku z pandemią i wprowadzeniem różnego typu obostrzeń mających na celu redukcję transmisji koronawirusa poprzez ograniczenie kontaktów międzyludzkich, w Badaniu budżetów gospodarstw donowych nastąpiła zmiana dotychczasowego sposobu zbierania informacji od respondentów z wywiadu bezpośredniego na wywiad telefoniczny.

Aneks tabelaryczny

Tablica 1. Granice ubóstwa dla wybranych typów gospodarstw w latach 2017-2020^a

Granice ubóstw:	Gospodarstwa 1 – osobowe				Gospodarstwa 4 – osobowe (2 osoby dorosłe + 2 dzieci do lat 14)			
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
	w zł							
Skrajnego (minimum egzystencji)	582	595	614	640	1572	1606	1658	1727
Relatywnego	799	810	858	799	2157	2187	2317	2157
Ustawowego ^b	634	701	701	701	2056	2112	2112	2112

^a Poziom granic w IV kwartale – średnio w miesiącu. Wartości granic zostały zaokrąglone do pełnych złotych.

^b Dla osoby samotnie gospodarującej próg ubóstwa wynosił: od października 2015 r. do września 2018 r. – 634 zł, a od października 2018 r. – 701 zł. Dla osoby w gospodarstwie wieloosobowym próg ubóstwa wynosił: od października 2015 r. do września 2018 r. – 514 zł, a od października 2018 r. – 528 zł.

Tablica 2. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według grup społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych w latach 2017-2020

Gospodarstwa domowe	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego			
	% osób w gospodarstwach domowych											
OGÓŁEM	4,3	5,4	4,2	5,2	13,4	14,2	13,0	11,8	10,7	10,9	9,0	9,1
Pracowników	3,3	4,7	3,6	4,6	11,9	12,9	12,0	10,7	9,7	10,5	8,4	8,5
Rolników	9,7	11,0	9,8	13,5	25,8	27,7	25,9	28,7	21,6	22,8	20,5	23,5
Pracujących na własny rachunek	2,6	3,4	2,4	2,7	8,5	8,9	7,6	7,9	6,8	7,2	5,8	5,8
Emerytów	4,4	4,6	3,5	4,2	11,9	12,0	11,3	9,6	7,3	6,7	5,8	5,8
Rencistów	7,3	8,4	6,3	8,2	20,0	21,8	19,0	17,3	14,0	13,0	11,0	10,8
Utrzymujących się z innych niezarobkowych źródeł	10,4	14,1	10,9	13,6	27,6	31,7	27,0	24,7	26,7	29,0	24,6	23,5

Tablica 3. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według typów gospodarstw domowych w latach 2017-2020

Gospodarstwa domowe	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego			
	% osób w gospodarstwach domowych											
OGÓŁEM	4,3	5,4	4,2	5,2	13,4	14,2	13,0	11,8	10,7	10,9	9,0	9,1
1 osobowe	2,1	1,9	1,3	1,4	5,8	5,4	5,0	4,0	3,2	2,8	2,5	2,4
Małżeństwa ^a :												
bez dzieci na utrzymaniu	1,7	1,8	1,1	1,4	5,8	5,7	5,2	4,0	2,1	2,0	1,3	1,2
z 1 dzieckiem	1,3	1,9	1,0	1,4	5,6	5,7	4,5	3,7	3,1	3,3	2,1	2,1
z 2 dzieci	2,2	2,5	1,9	2,7	8,7	9,7	8,0	7,5	7,4	8,2	6,0	6,1
z co najmniej 3 dzieci na utrzymaniu ^b	6,4	7,0	5,0	5,9	18,8	19,1	17,4	14,1	20,3	19,3	16,3	15,7
Matka lub ojciec z dziećmi na utrzymaniu	2,5	2,9	1,9	2,8	9,6	10,5	7,4	6,0	8,3	10,2	5,4	5,3

^a W grupie małżeństw uwzględniono również związki nieformalne.

^b Dziecko na utrzymaniu jest to osoba w wieku 0-14 lat (włącznie), będąca w składzie gospodarstwa domowego lub osoba w wieku 15-25 lat, o ile nie posiada własnego źródła utrzymania lub nie pozostaje w związku małżeńskim (lub związku nieformalnym).

Tablica 4. Wskaźniki zasięgu ubóstwa w gospodarstwach domowych z dziećmi w wieku 0-17 lat w latach 2017-2020

Gospodarstwa domowe	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego			
	% osób w gospodarstwach domowych											
OGÓŁEM	4,3	5,4	4,2	5,2	13,4	14,2	13,0	11,8	10,7	10,9	9,0	9,1
Z co najmniej 1 dzieckiem w wieku 0-17 lat	4,9	6,4	5,1	6,5	15,9	16,9	15,1	14,4	14,5	15,0	12,2	13,0
z dokładnie 1 dzieckiem w wieku 0-17 lat	3,8	5,5	4,0	5,2	13,3	13,5	12,2	11,9	9,6	9,9	7,9	8,5
z dokładnie 2 dzieci w wieku 0-17 lat	4,5	5,6	5,1	6,5	14,3	16,3	14,3	14,0	13,3	14,4	11,7	12,8
z co najmniej 3 dzieci w wieku 0-17 lat	7,6	9,7	6,8	8,7	23,3	23,9	21,3	19,1	25,4	25,1	20,7	20,5
Bez dzieci w wieku 0-17 lat	3,6	4,0	3,1	3,4	10,3	10,7	10,2	8,3	5,7	5,6	4,7	3,9

Tablica 5. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według wieku w latach 2017-2020

Osoby w wieku	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego			
	% osób w gospodarstwach domowych											
OGÓŁEM	4,3	5,4	4,2	5,2	13,4	14,2	13,0	11,8	10,7	10,9	9,0	9,1
0-17 lat	4,7	6,0	4,5	5,9	15,3	16,2	14,3	13,4	14,8	15,0	12,2	12,6
18-64 lat	4,4	5,5	4,2	5,1	13,3	14,1	12,8	11,7	10,2	10,6	8,5	8,5
65 i więcej lat	3,6	4,1	3,8	4,4	11,0	11,5	11,8	10,0	6,4	6,6	6,5	6,0

Tablica 6. Wskaźniki zasięgu ubóstwa w gospodarstwach domowych wg obecności osób z orzeczeniem o niepełnosprawności^a w latach 2017-2020

Gospodarstwa domowe	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego			
	% osób w gospodarstwach domowych											
OGÓŁEM	4,3	5,4	4,2	5,2	13,4	14,2	13,0	11,8	10,7	10,9	9,0	9,1
Gospodarstwa domowe z co najmniej 1 osobą z niepełnosprawnością	6,7	7,8	6,5	7,5	19,1	19,1	18,6	16,8	15,2	14,3	13,0	11,9
w tym:												
z głową gospodarstwa domowego z niepełnosprawnością	6,3	8,0	5,0	6,5	17,7	17,6	17,4	14,1	12,8	11,5	10,6	8,9
przynajmniej z 1 dzieckiem do lat 16 posiadającym orzeczenie o niepełnosprawności	4,9	5,7	5,5	7,0	18,6	15,9	14,6	13,4	18,2	16,0	15,6	13,9
Gospodarstwa domowe bez osób z niepełnosprawnością	3,7	4,8	3,7	4,7	12,1	13,1	11,8	10,8	9,6	10,2	8,2	8,5

^a W przypadku osób w wieku 16 lat i więcej za osobę z orzeczeniem o niepełnosprawności (z niepełnosprawnością prawną) uznawana jest osoba posiadająca orzeczenie o stopniu niepełnosprawności wydane przez odpowiedni organ. Osobom do 16 roku życia wydaje się orzeczenie o niepełnosprawności (bez orzekania o jej stopniu).

Tablica 7. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według poziomu wykształcenia głowy gospodarstwa domowego^a w latach 2017-2020

Poziom wykształcenia głowy gospodarstwa domowego	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego			
	% osób w gospodarstwach domowych											
OGÓŁEM	4,3	5,4	4,2	5,2	13,4	14,2	13,0	11,8	10,7	10,9	9,0	9,1
Co najwyżej gimnazjalne	10,0	11,9	10,1	11,9	27,2	28,0	26,2	23,3	20,7	21,5	18,3	17,8
Zasadnicze zawodowe	6,6	8,4	6,4	7,8	20,0	20,8	18,9	17,8	16,5	16,5	13,4	13,8
Średnie	2,8	3,7	2,9	4,3	9,7	11,2	10,4	10,5	7,4	8,3	7,0	7,7
Wyższe	0,8	1,3	1,1	1,9	3,6	4,5	4,6	4,4	2,7	3,3	3,3	3,7

^a Głowa gospodarstwa domowego (określana w badaniu budżetów gospodarstw domowych jako osoba odniesienia) to osoba, która ukończyła 16 lat i osiąga stały w dłuższym okresie czasu, najwyższy dochód spośród wszystkich członków gospodarstwa domowego.

Tablica 8. Wskaźniki zasięgu ubóstwa według klasy miejscowości zamieszkania w latach 2017-2020

Miejsce zamieszkania	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
	Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) skrajnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) relatywnego				Wskaźnik zasięgu ubóstwa (stopa ubóstwa) ustawowego			
	% osób w gospodarstwach domowych											
OGÓŁEM	4,3	5,4	4,2	5,2	13,4	14,2	13,0	11,8	10,7	10,9	9,0	9,1
Miasta razem	2,4	2,8	2,1	2,4	9,0	8,7	8,0	6,6	6,7	6,4	5,1	4,8
o liczbie mieszkańców:												
500 tys. i więcej	1,5	0,9	1,0	1,6	5,1	3,6	3,6	3,7	3,9	2,7	2,2	2,6
200-500 tys.	1,1	1,2	1,4	1,2	5,8	5,1	4,9	4,6	4,2	3,3	3,0	2,0
100-200 tys.	1,8	2,7	2,1	2,0	6,4	8,4	7,9	5,5	5,4	7,0	6,1	4,7
20-100 tys.	2,8	3,1	2,5	2,3	10,1	9,9	10,0	7,6	7,4	7,4	6,4	5,4
poniżej 20 tys.	4,1	5,1	2,8	4,4	14,7	14,4	11,2	10,2	11,0	10,4	6,7	7,9
Wieś	7,3	9,4	7,5	9,5	20,4	22,7	20,8	19,9	16,8	17,9	15,2	15,8